

- foto: Cor Mooij.

Op 18 januari is Ab Spaargaren, bijna 83 jaar oud, in Aalsmeer in zijn familiekring overleden, waarin hij na zijn derde fietsongeluk liefdevol werd opgenomen en verzorgd. Als telg uit een kwekersfamilie is Ab zelf ongehuwd en kinderloos gebleven. Na het behalen van zijn middlebare schooldiploma heeft hij ervaring opgedaan bij buitenlandse kwekerijen. In Amsterdam combineerde hij werk in de haven met een studie Slavistiek. Vervolgens voorzag hij in zijn levensonderhoud aan de telex bij dagblad Trouw en als geluidstechnicus bij het Instituut voor Volkskunde, Dialectologie en Naamkunde. Zijn audiotechnische vaardigheden had hij opgedaan als assistent van professor Hendrik Mol van het instituut voor Fonetische Wetenschappen. Jo Daan heeft hem toen ook haar instituut binnengehaald voor het beheer van de sterk groeiende collectie geluidsbanden. In een videointerview met Louis Grijp in 1998 wijst Ab trots op de keurig gerangschikte geluidsbanden in een stalen kast die hij eertijds voor een zacht prijsje voor het instituut van een fietsenmaker had overgenomen, een kast bestemd voor fietsonderdelen. Eén van de kwaliteiten van Ab was dat hij een broertje dood aan verspilling had. Wat echter ook geregeld tot ergernissen leidde, omdat hij zich soms nogal recalcitrant opstelde. Niet alle vrouwelijke collega's namen het hem bovendien in dank af dat hij uit praktische overwegingen speciaal voor hun een stapeltje verouderde enveloppen op hun bureau neerlegde. Maar Ab was zich van geen kwaad bewust en hij bleef onder alle omstandigheden even goedmoedig.

Het Meertens Instituut heeft veel bijzondere werknemers onderdak geboden, maar Ab Spaargaren was met alle respect onder hen toch wel een heel uitzonderlijk type! Had Voskuil een betere romanschrijver willen zijn en in de romancyclus *Het Bureau* niet louter begaan met zijn hoofdpersoon, dan was Ab als het personage Klaas Sparreboom zondermeer een unieke verschijning van de tijdgeest geworden. Overigens heeft de lezer die Ab gekend heeft niets te

klagen over de herkenbaarheid van Ab alias Klaas. Maar zijn interessante persoonlijke geschiedenis blijft helaas achterwege.

De mens Ab was van een onverstaanbaar vredelievende levensovertuiging. Als pacifistische dienstweigeraar werd Ab te werk gesteld en na een verblijf in het buitenland werd hij als deserteur beschouwd. De gevangenisstraf die hij kreeg heeft hem zwaar aangeslagen. Zijn belangstelling voor zijn medemensen heeft daarvan echter niet te lijden gehad. Ab was een allemansvriend die behulpzaam voor iedereen klaar stond. Daar kwam soms ook uit voort dat hij zich even vriendelijk met deze en gene bemoeide als daar geen behoefte aan was. Evenmin hield hij er rekening mee dat het iemand met wie hij een gesprekje aanknoopte op dat moment niet goed uitkwam. Hij was nogal breedspakig en nam voor iedereen alle tijd.

De lezer van *Het Bureau* mag gniffelen om de glimlach waarmee Ab de nauwelijks verholde ergernis van hoofdpersoon Maarten afwendt als Maarten onverhoeds aan het eind van de werkdag Ab bij de buitendeur tegen het lijf loopt. Maar Ab kan zijn gesprekspartner dan ook werkelijk in verlegenheid brengen door hem door te vragen over zijn kinderloosheid. Weet Maarten wel dat dat onbedoeld zijn schuld kan zijn, zoals dat het geval is bij een collega van de krant, en wat vindt zijn vrouw daarvan? Ab: 'Maar in zijn geval heeft het wel tot spanningen in het huwelijk geleid, want zijn vrouw doet hem daar nu verwijten over. Ik weet niet of uw vrouw dat ook zou doen?'

'Ik denk het niet.' Hij [= Maarten] zocht vergeefs naar een afsluitende opmerking.

'Omdat u ook geen kinderen hebt.'

'Dat is waar,' zei Maarten gehaast. 'maar in ons geval heeft dat niet tot spanningen geleid. Maar ik ga nu wel weg want anders komen er spanningen.'

'Dan hebt u geluk gehad met uw vrouw, want zo zijn lang niet alle vrouwen.'

'Dat heb ik zeker,' zei Maarten, naar de draaideur lopend.

(*Het Bureau*, deel 2, p. 548.)

Kon Maarten aan Ab ontsnappen, dan 'had hij enige wroeging dat hij zich er zo van af had gemaakt, maar hij wist ook dat hij er anders nog een half uur had gestaan en zich er vervolgens net zo vanaf had moeten maken. Aan een gesprek met Sparreboom kwam pas een eind als een van beiden in een ziekenauto werd afgevoerd, en die ene zou dan zeker niet Sparreboom zijn' (Ibid., deel 4, p. 221).

In 1971 treedt Klaas/Ab voor het eerst op in *Het Bureau* en de facto in de geschiedenis van het Instituut. Hij is dan met een schroevendraaier in een gedemonteerde bandrecorder aan het wroeten. Ab kreeg na enkele jaren als student-assistent in dienst geweest te zijn bij het Instituut een vaste aanstelling in deeltijd voor het onderhoud van de geluidsapparatuur en het beheer van het audioarchief. Van die taak heeft hij zich tot de komst van zijn opvolger Kees Grijpink en het budget in aanmerking genomen niet onverdienstelijk gekweten. De stamboeken heeft hij keurig bijgehouden. Hij was trots op de professionele Nagra-, Umer- en Revox-apparatuur die hij de veldwerkers ter beschikking kon stellen en die voor de transcripties van de "opnemingen" benut konden worden. Voor het toebehoren had hij her en der zijn adresjes. Dat had dan wel eens tot gevolg dat hij hardnekkig met luciferhoutjes en kurk toch een verkeerd type batterijen probeerde te plaatsen, omdat hij bij zijn mannetje de juiste niet had kunnen krijgen. De lezer van *Het Bureau* heeft zich met dit soort anekdotes kunnen vermaken.

Ab combineerde zijn Meertenswerk met een baan bij het dagblad Trouw. Hij werkte dan ook meestal 's avonds en 's nachts. En aangezien hij toch de slaap niet kon vatten, ging de geheelonthouder Ab bovendien met de krant de kroegen af, met Trouw én De Waarheid, want ook die club droeg hij een warm hart toe.

Overdag zag men hem evengoed op zijn fiets met de grote krantenbezorgersfietsstassen her en der in de stad. Hij ontfermde zich niet alleen als een Leger des Heils-soldaat over minderbedeelden en ongelukkigen, maar ook over de rommel op straat. Was daarmee echt niets te beginnen dan kon je hem die wel in de vuil- en papiercontainers zien stouwen die in die jaren op de straathoeken stonden. De sociaal betrokken Ab was jarenlang een actief vakbonds lid en hij dook bij diverse demonstraties en manifestaties op. Ook in verslagen over de legendarische Maagdenhuisbezetting van 1969 kan men Ab in beeld zien verschijnen.

Het sociale leven vormde voor Ab een dag- en nachttaak. Mocht een immigrant moeite hebben met het invullen van een ambtelijk formulier, dan kon hij zich in de avonduren desnoods op het Instituut bij Ab melden. Op het Instituut had hij zich tot klusjesman ontwikkeld omdat niemand anders stukke lampen en TL-buizen verving, enzovoort. Hij zette boekenkasten in elkaar, hij verving de handdoekrollen op de toiletten, hij repareerde schrijfmachines, hij plakte fietsbanden, ook als men hem er niet om gevraagd had, en hij sloot 's avonds als iedereen naar huis was het gebouw af. Bovendien was niemand méér bedreven met touw en blok dan hij - op video heeft hij daar een demonstratie van gegeven - en de verhuizingen die binnenshuis door het trapgat moesten plaatsvinden werden hem toevertrouwd. Het scheelde dat hij alleen al door zijn postuur voor geen kleintje vervaard was. Alles was groot aan Ab. Bovendien had hij een flinke rossige baard. IJdel was hij zeker ook. Toen zijn baard grijs werd schoor hij hem af opdat, zoals hij zei, zijn blozende wangen beter uitkwamen. Maar ondanks zijn gestalte zal niemand zich ooit bedreigd hebben gevoeld. Door zijn overrompelende innemendheid wekte hij meteen vertrouwen.

Verliefd is hij stellig ook geweest, op zijn eigen versie van een femme fatale, maar daar kon dan ook geen vaste relatie uit voortkomen. Zijn werkplek was een onverwarmde zijkamer, maar de kou deerde hem niet. "In ben een warmbloedig mens!" zei hij glimlachend in het interview.

Allicht zijn de humane kenmerken van Ab collega en schrijver Voskuil niet ontgaan en hij heeft zijn Maarten in enkele scènes behendig tegen Ab afgezet. Wat Ab steevast Maarten met zijn glimlach bood was bescherming. Mochten sommige lezers denken dat het Bureau een *mental institution* was, een open inrichting min of meer, Ab fungeerde voor Maarten inderdaad als de oppasser ervan. In deel 3 van *Het Bureau* lezen we:

Hij keek met een zachtmoedige glimlach naar hem. 'Dag meneer Koning.'

'Dag meneer Sparreboom.'

'Ik heb even naar de schrijfmachine van mevrouw Haan gekeken.' Hij sprak op de toon van een krankzinnigenverpleger, een indruk die nog versterkt werd door zijn omvang en zijn enorme rooie baard. 'Die had wat moeilijkheden met het transport. En ik heb er meteen ook maar een nieuw lint ingezet.' Hij toonde zijn handen, zijn vingers waren zwart van de inkt.

Als er in het Trippenhuys een symposium werd georganiseerd dan offerde Ab met alle plezier zijn zaterdag daarvoor op. Hij stelde de microfoons in en hij nam met een koptelefoon op zijn hoofd achter de bandrecorder plaats om te horen of de lezingen en discussies goed werden opgenomen. Met de genodigde geleerden stond hij al meteen op vertrouwelijke voet; hij was de eerste die met uitgestoken hand bij binnenkomst op hen toetrad. Op zijn initiatief bespaarde het instituut op postzegels als er binnen de stad bij een van die geleerden een pakket bezorgd moest worden. Ab belde er graag met de vriendelijke groeten aan.

Toen Ab met de VUT was gestuurd kwam hij nog dagelijks langs voor allerlei klussen, die in die periode waarin het Instituut ging verhuizen zeker nodig waren. Bovendien moest hij zijn eigen werkruimte nog ontruimen. Hij had in zijn zijkamer inmiddels plaats moeten maken

voor de computerservers. Hij had zich teruggetrokken in een keldervertrek, waar de hele dag zijn geliefde Wereldomroep aanstond.

Maar nadat hij eens door een nachtwaker hangend aan het touw van de inbandige hijsbalk werd aangetroffen bij het verhuizen van een bureau dat hij niet meer in bedwang had, werd hem de toegang ontzegd. Dat wil zeggen dat hij nog maar een dag per week binnen mocht komen. Op oude bandrecorders en andere apparatuur hing hij enigszins verongelijkt tekstbriefjes met wat er stuk aan was. Wie weet wie er ooit nog aan toe zou komen om dat te repareren?

Ab heeft tot het laatst belangstelling voor het Instituut gehad. Nog maar een paar maanden geleden bracht hij het Instituut via Jan Berns, die hij nog jaarlijks omstreeks zijn verjaardag belde om hem te feliciteren en ook meteen met de verjaardagen van zijn vrouw en dochters, op de hoogte van het overlijden van Jaap de Rooij. Op de Open Dagen van het Meertens Instituut op de Muyskenweg nam Ab de kans waar om zijn neus te laten zien. Dan leverde hij meteen een stapel Terschellinger heemkundige blaadjes, die hij van het oud papier had gered, bij de bibliotheek af. Hij was enigszins gekrompen. Hij kreeg nu een stoel aangeboden en zo zat hij gemoedelijk om zich heen te kijken. Kees nam hem mee naar zijn moderne studio. Daar zaten ze naast elkaar en Ab keek zijn ogen uit. "Het is goed zo!" zei hij.

- foto: Leendert Brouwer.

Museumstukken van Ab Spaargaren aan het einde van het millennium tijdelijk door hem in het halletje tentoongesteld:

1. Versleten deurmat.
2. Drie lang bewaarde pallets
a.u.b. meegeven met de reiniging.

Dit in memoriam kwam tot stand in samenwerking met Jan Berns, Martine de Bruin, Leonie Cornips, Eveline Doelman, Kees Grijpink, Cor Mooij, Marianne van Zijlen en met dank aan Louis Grijp, Jaap Spaargaren, J.J. Voskuil en Co Welgraven.
--- Leendert Brouwer

